

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**אבות פרק ד משנה א****"איזהו חכם הלומד מכל אדם"**

במה שנתחדש בשמועה זו, שאף שאין כוונת המשמיע לחדש חידוש זה, מ"מ ע"י מעלת החכמה שבו ישמע חידושים בדברי כל אדם.

וכמו כן יש לפרש במעלת הגבורה העושר והכבוד דהיינו שהגיע למעלתם בעצמותו. והוא שעל ידי שהגיע לכבישת היצר הגיע למעלת הגבורה בעצמותו, וכמו כן אחרי שהוא שמח בחלקו הוא עשיר בעצמותו,² וכן לענין מעלת הכבוד.

-ד-

והוא על דרך שאמרו לקמן (אבות פ"ה מ"ז) שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם חכם, חכם וכו', **ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי וכו', ע"כ.**

ובספר פרדס יוסף (בהקדמתו לחומש בראשית) כתב: **ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי וכו', אם חבירו יגיד לו איזה דבר חידוש, הגם שתוכנו כבר ידוע לו אבל יש בו רק קצת חידוש, יקשיב וישמע ויהיה בעיניו כחדשות. וזה שאמר 'על מה שלא שמע' אם יש בו רק 'מה' קצת שלא שמע אומר לא שמעתי וזה חכם יתקרא.** וכו', עכ"ל.

והוא כמו שנתבאר **דמעלת החכם הוא דיכול תמיד להבחין איזה תוספת על השמועה אף ששמועתו כבר ידועה לו.** וזו ג"כ כוונת התנא במה שאמר איזהו חכם היינו אימתי נחשב שקנה מעלת החכמה בעצמותו עד שיקרא בשם חכם.

ולפי"ז אין מקום למה שנתקשו במרכבת המשנה [שבלי ספק שמי שצריך ללמוד לא יקרא חכם כי אם תלמיד], ובדרך חיים [למה לא יהיה חכם מי שידוע תורה הרבה]. היינו משום דכאן לא מיירי על מי שלומד ע"י אחרים ולא על ידיעת החכמות, **אלא רק שיהיה הוא בעצמו ראוי לשם תואר 'חכם',** וזה יתקיים כאשר יגיע למעלת הלמד מכל אדם.

-ה-

בשפת אמת (שם) בד"ה איזהו חכם הלומד מכל אדם, **דהקב"ה הטביע במעשה בראשית בכל אדם שיהיה ממנו משהו להתלמד ממנו,** ואם אין ביכלתו ללמוד מכל אדם נמצא שלא נגמר חכמה שבו. וי"ל דמהאי טעמא בא כמה פעמים בלשון חז"ל 'תלמיד חכם' שכל כחו של חכם ע"י שהוא תלמיד, עכ"ל. **ויש לפרש עדר"ז על פי מה שנתבאר,** דיש ללמוד מכל אדם תמיד דברים חדשים, וגם זה נכלל במה שכתב בשפת אמת **דהקב"ה הטביע במעשה בראשית בכל אדם שיהיה ממנו משהו להתלמד ממנו,** והיינו על ידי כשרונו והבנתו של החכם מתוסף לו על שמועתו, וכמו שנתבאר דהחכם אף כששומע דבר שכבר שמע, מ"מ שומע תמיד בתוך הדברים איזה חידוש שלא שמע.

* * *

אבות (פ"ג מ"ג) ר"ע אומר וכו' סייג לחכמה שתיקה ע"כ. **בפי' הרע"ב** (שם) בד"ה סייג לכמה שתיקה וכו', אינו מדבר אלא בשתיקה מדברי הרשות שבין אדם לחברו, שיש לו לאדם למעט הדבור בהם כל מה שאפשר. ועליהם אמר שלמה (משלי יז כח) "גם אויל מחריש חכם יחשב", עכ"ל.

ובתוספות יו"ט (שם) בד"ה שתיקה - פירש הר"ב מדברי הרשות וכו'. ועליהם אמר שלמה (משלי יז כח) "גם אויל מחריש חכם יחשב". ומכיון שהאויל כשמחריש יחשב לחכם. שמעינן מינה דכל השותק הרי הוא חכם, וכו', עכ"ל.

ויש לפרש דמה שכתב דכל השותק הרי הוא חכם, היינו משום שכדי שיוכל ללמוד מכל אדם חייב שיהיה לו מדת השתיקה. **ועליו נאמר איזהו חכם הלומד מכל אדם, דעל ידי שקנה בעצמו מידת השתיקה יש בידו ללמוד מכל אדם.**

אבות (פ"ד מ"א) בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר "מכל מלמדי השכלתי" (תהלים קיט ט), איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר "טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר" (משלי טו לב), איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא" (תהלים קכח ב), איזהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר "כי מכבדי אכבד ובוזי יקל" (שמואל א' ב ל) ע"כ.

ברע"ב (שם) בד"ה איזהו חכם הכי קאמר, איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו וכו': וכן איזהו גבור, שראוי שיתהלל בגבורתו וכו': איזהו עשיר הראוי לו להתהלל בעשרו וכו', עכ"ל.

-א-

ובתוס' יו"ט (שם) ד"ה איזהו חכם, פירש הר"ב שראוי להתהלל בחכמתו. ויש להקשות ממה שאמר ירמיה "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" (שם ט כב). ונראה לי דלא קשיא דס"ל לתנא דידן שז"ש כי אם השכל וידוע אותי הוא עצמו בכלל החכמה והגבורה והעושר שזכר. וכך הוא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם שהיא החכמה השכל וידוע אותי. ואל יתהלל הגבור כי אם שהיא הגבורה השכל וידוע אותי וכן וכן העשיר לא יתהלל כי אם שהעושר הוא השכל וידוע אותי.

ולכך שאל איזהו חכם וכו' וכן כולם דרך שאלה. לומר כיון שהכתוב אמר בדרך סתימה שיש חכם להתהלל וכן גבור ועשיר ויש לשאול איזהו שכיון בו הכתוב וחקר ומצא חכם שלומד מכל אדם. ופי' הר"ב שנמצא כוונתו לש"ש והיינו ממש השכל וידוע אותי. וגבור הכובש יצרו והוא גבורה לש"ש שלא יחטא לפניו. אין לך השכל וידוע אותי גדולה מזו. שתכלית הידיעה הזאת היא לירא מפניו ולשמור מצותיו. ועשיר השמח בחלקו ולא נבהל להון ונמצא פונה כל ימיו לעבודת שמים והיינו נמי השכל וידוע אותי. ולפיכך נאמר אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב ואמרו בפ"ק דברכות (ה א) גדול מי שנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים וכו'. וזה גם כן מזה הטעם בעצמו שאם הוא ירא שמים. ואינו מסתפק ונבהל להון. לא יהיה פנוי לעבודת השי"ת, עכ"ל.

ובספר שושנים לדוד (הו"ד בליקוטים שם) תי"ט ד"ה איזהו וכו' ויש להקשות וכולי, לעד"ן דהרע"ב ר"ל שראוי להתהלל מפי אחרים וק"ל. עכ"ל.

-ב-

בספר מרכבת המשנה לר"י אלאשקר (שם) כתב, מה ענין אמרו איזהו חכם הלומד מכל אדם, שבלי ספק שמי שצריך ללמוד לא יקרא חכם כי אם תלמיד וכו', עכ"ל.

ובדרך חיים (שם) איזהו חכם וכו', יש לשאול בזה שאמר איזהו חכם הלומד מכל אדם למה לא יהיה חכם מי שידוע תורה הרבה וכו' עכ"ל.

-ג-

ונראה דיש לבאר במה שאמר 'איזהו חכם' וכו', כוונתו אימתי נחשב שקנה מעלת החכמה בעצמותו עד שנתאר אותו בשם חכם. והוא באופן שהגיע למעלה של הלומד מכל אדם, והיינו שבכל שמועה ששומע אף שידוע לו כבר שמועה זו, מכל מקום כששומע הדברים מחברו דהיינו מכל אדם [פי' אף שאדם זה לא הגיע למעלת חכם], מ"מ ע"י מעלת חכמתו תמיד יש לו תוספת הבנה בשמועה זו על השמועה ששמע כבר.

וזה כוונת התנא במה שאמר 'הלמד' [וכפי הגירסא בשנויי נוסחאות שם שגורס: הלמד], פי' שחכמתו היא שמלמדת אותו להתבונן

² **קהלת רבה** (פרשה א) על הפסוק "ונתתי את לבי" (קהלת א יג), אמר ר' יודן בשם ר' איבו אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו אלא אן אית ליה מאה בעי למעבד יתהון תרתין מאוון, ואן אית ליה תרתי מאוון בעי למעבד יתהון ארבעה מאה, ע"כ.

¹ **שם**: וכמו דאיתא בקידושין (מט ב) על מנת שאני חכם, אין אומרים כחכמי יבנה, כר' עקיבא וחביריו, אלא כל ששואלים אותו דבר חכמה בכל מקום ואומרה, עכ"ל.